

INFLUENȚA ORIGINALULUI GRECESC ÎN *BIBLIA DE LA 1688*. TRADUCEREA PARTICIPIULUI ÎN *EVANGHELIA DUPĂ MATEI**

DR. MARIAN CIUCĂ

(cercetător neafiliat)

marian_ciuca@yahoo.com

Abstract: The 1688 Version of the Bible represents a key moment in the development of the Romanian ecclesiastical language. To this day the Orthodox translation of the Bible currently in use, as well as the Romanian Orthodox service books mirror the structures of the Cantacuzino Bible. This paper attempts to track some of these structures back to the Greek original of the Bible. Matthew's Gospel makes for an excellent source of samples suitable, through both their variety and great frequency, for a study of this nature. The paper presents some provisional results of this analysis.

Keywords: *the Bible of Bucharest* (1688), *the New Testament of Bălgrad* (1648), translation, participle

1. Observații preliminare

Participiul este o formă verbală extrem de comună atât în elina epocii clasice, cât și în limba Nouului Testament grecesc (NTG). Flexibilitatea gramaticală și lexicală a participiului îl fac apt de a fi prezent în variate construcții și tipuri de enunț¹. Participiul (P) apare adesea în relație cu un verb personal (V), completând sensul acestuia. Avem astfel de a face cu un nucleu participial (N); de regulă, acest nucleu conține un P: N1. Un exemplu standard este binecunoscutul *ἀποκριθεὶς εἶπεν*², dar trebuie să ne așteptăm la o mult mai variată gamă de exemple, deoarece lista verbelor este mult mai mare și, pe de altă parte, uneori nucleele conțin mai mult de un P: N2, N3, N4. Pe lângă această utilizare adverbială, participiul apare adnominal,

* Acest studiu reprezintă o variantă extinsă a comunicării pe care am susținut-o la simpozionul „Explorări în tradiția biblică românească și europeană”. Îi sunt recunoscător profesorului Eugen Munteanu pentru acceptarea propunerii mele de comunicare. Tot aici, nu aș putea trece cu vederea fructuoasele discuții pe care le-am avut în zilele simpozionului cu domnii Marius Cruțeru și Emanuel Conțac, cărora le datorez mulțumiri pentru subsidiile bibliografice pe care mi le-au pus la dispoziție cu amabilitate.

¹ Sau, cum s-a spus, „That the Greeks were *φιλομέτοχοι* is a common saying...” (Gildersleeve 1888: 139).

² Acest participiu intră în componența unei formule narative cu numeroase ocurențe în Evanghelii. După cum spune Gildersleeve 1888: 153, referindu-se la aparițiile participiului în Evanghelii: „Surely the formula *ἀποκριθεὶς εἶπε* for the synoptics and *ἀπεκρίθη καὶ εἶπε* for John is a compendium of the whole situation (a prezenței prt. în NTG)”.

caz în care poate fi articulat sau nu. Pe de altă parte, în *Biblia de la București* (BB), de la 1688, și în *Noul Testament de la Bălgrad* (NTB), de la 1648, participiul elin apare redat prin mai multe tipuri de echivalări: substantiv (S), gerunziu (G), participiu (Prt), propoziție subordonată (Vs) sau chiar principală (Vp). O analiză descriptivă a redării participiului în BB poate, de aceea, oferi detalii despre stilul celor două traduceri (*ntr*) și, în consecință, identifica elemente ale limbajului biblic românesc modern în curs de formare în secolul al XVII-lea.

Cercetarea de față verifică aceste premise în textul celor două traduceri menționate. Ne-am oprit la *Evanghelia după Matei* (EM), deoarece conține un număr mare de situații sintactice și lexicale interesând tematica în discuție. Cum țința noastră este una pragmatică mai degrabă decât teoretică, am preferat o descriere simplă, centrată pe liste de exemple, care să susțină concluziile prezentate. Efortul nostru poate premerge un studiu detaliat al sintaxei *ntr* ca un potențial capitol al unei sintaxe a Noului Testament românesc și, dincolo de aceasta, constituie o contribuție modestă la istoria limbii române literare.

Am dorit să surprindem în această analiză soluțiile la care au ajuns traducătorii români ai EM, anticipând un anumit grad de refacere a expresiei originale, datorat într-o bună măsură diferențelor dintre cele două limbi în cazul acestui detaliu, gerunziul și participiul perfect nefiind atât de frecvente în textele românești pe cât este participiul în greacă.

După cum se știe, Noul Testament din BB reia, cu puține modificări, textul *Noului Testament de la Bălgrad* (NTB). Citarea în paralel a ambelor texte permite o mai bună înțelegere a opțiunilor de traducere ilustrate de BB³.

Observațiile prezentate în continuare și concluziile la care am putut ajunge necesită confruntarea cu restul Noului Testament românesc, așa cum apare în BB și în NTB. Varietatea soluțiilor din ambele traduceri românești și, pe de altă parte, dificultatea de a găsi un criteriu clar de ordonare a unei game neașteptat de largi de date lingvistice explică numărul mare de exemple pe care ne întemeiem concluziile⁴. Metoda pe care am aplicat-o reflectă atât varietatea, cât și cantitatea atestărilor: în original multe participii nearticulate apar în situații narative stereotipe; sistematizarea lor pe câmpuri semantice a putut, de aceea, părea o soluție relativ inteligibilă, cu atât mai mult cu cât echivalările din *ntr* sunt diverse și pot fi grupate în două clase: parte de propoziție și propoziție. Participiul articulat, pe de altă parte, este sensibil mai sistematic tradus și, în plus, coincidența celor două traduceri este foarte mare, așa încât a doua axă de abordare în demersul nostru a constituit-o prezența, respectiv absența articolului.

³ Varianta BB este întotdeauna dată prima, iar apoi cea din NTB, separate prin semnul „|”. Atunci când diferențele sunt neesențiale pentru detaliul discutat, varianta NTB este dată între paranteze după cea din BB; *ntr* semnalează consensul celor două traduceri românești.

⁴ În analiza noastră am întrebuițat cam jumătate din din participiile existente în EM, cf. *id.*, *ibid.*, p. 156, nota 1.

2. Participiul nearticulat

2.1. Participiul tradus prin gerunziu

Exemplele ilustrează în majoritate situații narative stereotipe grupate în jurul câtorva câmpuri semantice.

a) mers/ședere

1. *ἕως ἔλθων ἔστη ἐπάνω*, 2.9: pînă fiind au stătut deasupra | pînă veni de stătu deasupra
2. *ἔλθων κατώκησεν*, 2.23: venind sălășlui | veni de se sălășlui
3. *ἡ ... ἐλθοῦσα προσεκύνει ... λέγουσα*, 15.25: ea fiind, să închina ... grăind | ea veni și să închină grăind
4. *ἐλθόντες ... ἐπελάθοντο*, 16.5: fiind ... uitară | cînd veniră ... uitară
5. *ἐλθόντες ... ἔδωκαν*, 27.33-34: venind ... deaderă | veniră ... deaderă
6. *ἐλθόντες ... ἀπήγγειλαν*, 28.11: mergînd ... deaderă știre | mearseră ... deaderă de știre
7. *ἐλθόντες ἔκλεψαν*, 28.13: fiind ... au furat | au venit ... și ... au furat
8. *ἰδὼν ... ἐρχομένους ... εἶπεν*, 3.7: văzînd ... fiind ... zise | deaca văzură ... fiind ... zise
9. *ἴδωσι ... ἐρχόμενον*, 16.28; 24.30: vor vedea ... fiind *ntr*
10. *προσελθόντες ... εἶπον*, 13.27: fiind ... zisără | veniră ..., zisără
11. *προσελθόντες ... εἶπον*, 15.12; apropiindu-se (-să NTB) ... zisără *ntr*
12. *προσελθόντες ... εἶπον*, 17.19; 26.73: apropiindu-se ... ziseră | să apropiiară ... și zisără
13. *προσελθὼν ... εἶπεν*, 18.21; 21.30: apropiindu-se ..., zise | să apropiie ..., zise
14. *προσελθὼν ... εἶπεν*, 19.16: apropiindu-să, zise *ntr*
15. *προσελθὼν ... εἶπεν*, 21.28: mergînd ... zise *ntr*
16. *προσελθὼν ... εἶπεν*, 25.22, 24: venind ... zise | veni ... zise
17. *προσελθόντες ... ἤγειραν ... λέγοντες*, 8.25: apropiindu-se ... deșteptară ... zicînd | să apropiiară ... deșteptară ... zicînd
18. *καὶ προσελθόντες ... ἦραν*, 14.12: Și apropiindu-se (-să) ... luară *ntr*
19. *προσελθόντες ... πειράζοντες ἐπηρώτησαν*, 16.1: apropiindu-să ... ispitind, rugară *ntr*
20. *προσελθὼν ... προσήνεγκεν ... λέγων*, 25.20: mergînd ... aduse ... zicînd | mearse ... aducînd ... zicînd
21. *πολλῶν προσελθόντων ψευδομαρτύρων ... προσελθόντες*, 26.60: multe mărturii mincinoase fiind ... fiind | veniră mărturii multe minciunoase ... venind
22. *προσελθοῦσαι ... ἐκράτησαν*, 28.9: apropiindu-se apucară | veniră, cuprinsără

Exemplele care ilustrează câmpul semantic „a merge – a șede” sunt foarte numeroase, peste o sută în originalul EM. Verbele reprezentate sunt în primul rând *ἔρχεσθαι* (a se apropia, a veni, a merge⁵) și compuzii lui: *προσερχεσθαι* (a se apropia, veni, merge), *ἐξέρχεσθαι* (a ieși), *εἰσερχεσθαι* (a intra), *ἀπέρχεσθαι* (a merge, ieși), *προέρχεσθαι* (a merge) și *πορεύεσθαι* (a merge, a se duce). Urmează cu câteva atestări compuzii lui *βαίνειν*: *ἀναβαίνειν*, *ἐμβαίνειν*, *ἐπιβαίνειν*, *καταβαίνειν*, *μεταβαίνειν* (a sui, a intra, a veni, a se pogori), *ἀφεῖναι* (a lăsa), *περιπατεῖν* (a îmbla). A treia categorie conține verbe cu una sau două atestări: *στρέφειν*, *ἐπιστρέφειν* (a se întoarce), *ἀποδημεῖν* (a merge departe), *ἐπανάγειν* (a se înturna), *ἀναβιβάζειν* (a se

⁵ Între paranteze sunt date traducerile ce apar în *ntr*.

sui, a trage). Acestor verbe le-am alăturat un grup de câteva verbe de stare: *ιστάναι, κάθεσθαι, καθεύδειν* (a sta, a șede, a dormi).

De la bun început se remarcă traducerea cu variante a aceluiași verb din NTG: lui *ἔρχεσθαι* și compușilor lui, de pildă, le corespund, în ordine descrescătoare, trei traduceri: a) *a se apropia* (11, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 22); b) *a veni* (1-10, 16, 21); c) *a merge* (15, 20). Utilizarea acestui sens pare a fi o inovație în NTB, întrucât exemplele citate sunt în consens *ntr*.

Tratamentul N1 (participiu + verb personal): BB aplică invariabil schema GV (traducere literală, atât ca redare a P, cât și ca topică), în timp ce NTB practică variate strategii de traducere, după cum urmează: a) GV/VG (9, 11, 14, 15, 17, 18, 21); b) V, V (două verbe principale în parataxă), în 5, 6, 10, 13, 16, 22; c) V+V (două verbe principale coordonate copulativ), în 3, 7, 12; d) VVs/VsV (două verbe personale, din care unul este subordonat), în 1, 2, 4, 8, 19, 20. În exemplul 21, participiul absolut urmat de un alt participiu a fost asimilat unui N1.

Este de remarcat sintagma *πίνα ἄνδρα* (1). În exemplele selectate mai există două astfel de cazuri: *deaca viind* (257) și *deaca trecind* (267). Modelul acestor formulări este NTB, cu schimbarea V în G⁶.

23. οἱ δὲ ἐξεληθόντες ἀπῆλθον⁷, 8.32: iară ei, deaca ieșiră, mearseră *ntr*

24. ἐξεληθὼν... εἶδε, 14.14, 26.71: ieșind ... văzu *ntr*

25. ἐξελοῦσα ... ἐκράυασεν ... λέγουσα, 15.22: ieși ... strigă ... grăind *ntr*

26. ἐξεληθὼν ... εἶδεν ... ἐστῶτας, 20.3: ieșind ... văzu ... stînd *ntr*

27. ἐξεληθὼν ... εὗρεν ... ἐστῶτας, 20.6: ieșind ... află ... stînd *ntr*

28. ἐξεληθὼν ... ἐποίησεν, 20.5: ieșind ... făcu | ieși ... feace

29. ἐξελοῦσαι ... ἔδρομον, 28.8: ieșind ... alergară | ieșiră curînd

Toate ocurențele acestui participiu sunt traduse invariabil, prin „a ieși”.

De la bun început este relevat consensul *ntr*. Pentru NTB explicația poate fi caracterul formular al utilizării acestui participiu în NTG: în afară de faptul că apar în contexte narative stereotipe, formele acestui participiu sunt exclusiv de aorist; verbul principal este și el la același timp, ceea ce pare să susțină concluzia noastră. În al doilea rând, traducerea literală din NTB a fost preluată ca atare de BB, fapt ce favorizează schema GV⁸.

30. εἰσελθὼν ἐκράτησε, 9.25: intrînd o au apucat | intră și o prinse

31. εἰσελθὼν ... εἶδον, 22.11: intrînd ... văzu | intră ... văzu

32. εἰσελθὼν ... ἐκάθητο, 26.58: intrînd ... șădea *ntr*

33. ἀπελθὼν ... ὤρουξεν, 25.18: mergînd ... săpă | mearse ... săpă

34. ρίψας ... ἀπελθὼν ... ἀπῆγγαστο, 27.5: aruncînd ... mergînd să spînzură | aruncînd ... mearse ... și să spînzură

35. προελθὼν ... προσευχόμενος καὶ λέγων, 26.39: mergînd ... rugîndu-Se (-Să NTB) și zicînd

⁶ Pentru tratamentul N2, concluziile au fost formulate la sfârșitul studiului.

⁷ Articolul are aici valoare de pronume subiect.

⁸ Vezi *supra*, nota 6.

36. πορευθέντες ἐξετάσατε ἀκριβῶς, 2.8: ducîndu-vă, cercetați cu deadins | duceți-vă, iscodiți cu de-adins
37. πορευθέντες δὲ μάθετε, 9.13: ce mergînd învățați | meargeți de învățați
38. πορευθεὶς ... βάλε ἄγκιστρον, 17.27: ducîndu-te ... aruncă undița | pasă ... aruncă undița
39. πορευθέντες ... ἤγαγον, 21.6-7: mergînd ... adusără | mearseră ... și adusără
40. πορευθέντες ... συμβούλιον ἔλαβον, 22.15: mergînd ... făcură sfat | mearsără ... făcînd sfat
41. πορευθεὶς ... ἠργάσατο, 25.16: mergînd ... au lucrat | merse ... lucră
42. οἱ δὲ πορευθέντες ἠσφαλίσαντο ... σφραγίσαντες, 27.66: iară ei mearseră și întăriră pecitluind | iară ei mearseră și pecetluiră sâmnînd
43. πορευθεῖσαι ταχὺ εἶπατε, 28.7: curînd mergînd ziceți | curînd meargeți, ziceți
44. πορευθέντες ... μαθητεύσατε βαπτίζοντες, 28.19: mergînd învățați ... botezînd | meargeți de învățați ... botezînd
45. ἀναβαίνων ... παρέλαβεν, 20.17: suind ... luo *ntr*
46. ἐμβάς ... διεπάρασε καὶ ἦλθεν, 9.1: întrînd ... au trecut și au venit | întră ... trecu și vine
47. ἔρχεται ... ἐπιβεβηκώς, 21.5: vine ... șazănd *ntr*
48. καταβάς ... περιπάτησεν, 14.29: pogorîndu-se ... au umblat | să pogori ... de îmbla
49. καταβάς ... καὶ προσελθὼν ... ἀπεκύλισε, 28.2: pogorînd ..., viind, prăvăli | pogorînd ... și venind ... prăvăli *ntr*
50. μεταβάς ... ἦλθεν ... καὶ ἀναβάς ... ἐκάθετο, 15.29: mutîndu-se ... veni ... și suindu-se ... ședea | mearse ... veni ... și să sui ... de ședea
51. ἀφείς ... ἦλθεν, 13.36: lăsînd ... veni | lăsă și veni
52. ἀφείς ... πάλιν παρελθὼν ... προσηύξατο ... εἰπὼν, 26.44: lăsînd ... iară mearse de Să rugă ... zicînd *ntr*
53. ἀφέντες ... ἀπῆλθον, 22.22: lăsînd ... să duseră (-sără NTB) *ntr*
54. ἀφέντες τὸ πλοῖον, 4.22: lăsînd cinul | lăsără corabia
55. περιπατῶν ἐπὶ τὴν θάλασσαν, 14.25: îmblînd pre mare *ntr*
56. βλέποντας ... λαλοῦντας ... περιπατοῦντας ... βλέποντας, 15.31: vâzînd ... grăind ... îmblînd ... vâzînd *ntr*
57. στραφέντες ῥήξωσιν, 7.6: întorcîndu-se rumpe-vor | întorcîndu-să să nu rumpă
58. ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν ... εἶπε, 9.22: întorcîndu-Se și vâzîndu-o ... zise | Să întoarse și o vâzu, zise
59. ἀποδημῶν ἐκάλεσεν, 25.14: mergînd departe chemă (cheamă NTB) *ntr*
60. ἐπανάγων ... ἐπίειπεν, 21.18: înturnîndu-Se (turnînd NTB) ... flămînză
61. ἀναβιβάσαντες ... καὶ καθίσαντες συνέλεξαν, 13.48: suindu-l ... și șazănd aleaseră | trasără-l ... și șăzură de aleasără
62. (τὸ βδέλυγμα) ἐστός, 24.15: (scîrba | cea grozăvie NTB) ... stînd *ntr*
63. εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, 26.40: află pre ei dormînd *ntr*
64. ὄψεσθε ... καθήμενον ... καὶ ἐρχόμενον, 26.64: veți vedea ... șazănd ... și viind *ntr*
65. καθήμενοι ἐτήρουν, 27.36: șazănd păziia *ntr*
66. ἦν καθήμενα, 27.61: era ... șazănd *ntr*

În NTG, participiul este de regulă aorist, urmat la mare distanță de prezent – exclusiv la verbul ἔρχεσθαι (8, 9) –, și apoi de o formă izolată de perfect (47). Cum gerunziul românesc nu permite redarea lor, distincțiile de timp, număr sau gen se pierd: e.g. 25, 29, în care tuturor formelor participiale din NTG le corespunde aceeași traducere, *ieșînd*. Pe de altă parte, în *ntr* se recurge la sinonime acolo unde NTG atestă aceeași formă, de exemplu 6 și 7, în care ἐλθόντες este tradus, pe rând, *mergînd* și apoi *viind*.

Este evidentă preferința BB pentru G, acolo unde NTB traduce cu V. Deosebiri pot fi constatate atât între BB și NTB, cât și în interiorul aceleiași traduceri. De pildă, în exemplele 15 și 16 opoziția este dublă: la nivel lexical, *a merge* vs. *a veni*, iar la nivel morfologic, G vs. V. Și în cazul altor verbe de mișcare decât *έρχεσθαι* și compuşii lui traducerile din BB și NTB ilustrează, în general, aceeași formulă: BB utilizează GV, iar NTB conține soluții variate: a) GV/VG: 32, 40, 44, 47, 53, 57, 59 etc.; b) V, V: 31, 33, 36, 38, 41, 43, 46, 50; c) V+V: 30, 39, 51; d) VVs/VsV: 37, 50.

Exemplul 50 atestă două N1 coordonate copulativ, ceea ce explică prezența lui atât sub (b), cât și sub (d) în observația precedentă; structura NTB, reluată literal de BB, este PV+PV, dar NTB inovează: V,V+VVs. Pentru mai multe detalii despre tratamentul NTB vezi *infra*, sub *Concluzii*.

Exemplele în consens sunt rare. Chiar când există consens structural, BB operează schimbări lexicale: e.g. 42, despre care vezi detalii sub *Concluzii*, sau 54.

Aceste caracteristici dau o notă aparte traducerii BB și evidențiază clar că principiul adoptat de traducători este cel literal. Astfel, din totalul exemplelor de acest tip existente în EM, mai mult de jumătate sunt refaceri cu gerunziul în BB ale unor propoziții subordonate în NTB.

b) enunț

67. *εφάνη ... λέγων*, 1.20: să arătă ... grăind *ntr*
68. *παρεγένοντο ... λέγοντες*, 2.2: au venit ... zicînd | veniră ... zicînd
69. *προσῆλθον ... λέγοντες*, 13.36; 14.15; 24.3: să apropiară ... grăind *ntr*
70. *προσῆλθον ... λέγοντες*, 24.3: apropiară-să ... zicînd *ntr*
71. *ιδόντες ... περιπατοῦντα ἐταράχθησαν λέγοντες*, 14.26: văzînd ... împlînd ... să spăreară zicînd *ntr*
72. *ἡ ... ἐλοῦσα προσεκύνει ... λέγουσα*, 15.25: ea viînd, să închina ... grăind | ea veni și să închină grăind
73. *προσλαβόμενος ... ἔρξατο ... λέγων*, 16.22: apucîndu-L ... începu ... zicînd | (și-)L apucă ... începu ... zicînd
74. *ἐντείλατο ... λέγων*, 17.9: porunci ... zicînd *ntr*
75. *φωνή ... λέγουσα*, 17.5: glas ... grăind *ntr*
76. *πεσών ... προσεκύνει ... λέγων*, 18.26: căzînd ... să închina ... zicînd | plecîndu-să ... ruga ... zicînd
77. *πεσών ... παρεκάλει ... λέγων*, 18.29: căzînd ... ruga ... grăind | căzu ... ruga ... grăind
78. *κρατήσας ... ἐπνιγεν λέγων*, 18.28: prinzînd ... îl sugruma zicînd | (și-)l prinse de-l sugruma grăind
79. *ἀφείς ... πάλιν παρελθών ... προσηύξατο ... εἰπών*, 26.44: lăsînd ... iară mearse de Să rugă ... zicînd *ntr*
80. *ἔκραξαν λέγοντες*, 20.31: striga zicînd⁹ *ntr*
81. *οἱ ... ἔκραζον λέγοντες*, 27.23: ei ... striga zicînd *ntr*
82. *ἀποκριθεὶς ... εἶπε(ν)*, 3.15; 4.4, 13.37, 14.28, 16.2; 21.29, 30; 25.12; 26.23: răspunzînd ... zise | răspunse ... zise

⁹ Acestei serii îi poate fi adăugat exemplul de la 21.15: *τοὺς παῖδας τοὺς κράζοντας ... καὶ λέγοντας*, copiii (porobocii NTB) strigînd ... și zicînd *ntr*, probabil singurul exemplu de participiu articulat tradus prin gerunziu.

83. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, 12.39: iară el răspunse, zise lor *ntr*
 84. ὁ ... ἀποκριθεὶς ... εἶπεν, 15.3: El răspunzînd zise *ntr*
 85. ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς ... εἶπεν ... λέγων, 22.1: răspunzînd Iisus ... zise ... zicînd *ntr*
 86. ὁ ... ἀποκριθεὶς εἶπεν, 24.2: Iisus zise *ntr*
 87. προσκαλεσάμενος, 15.10: chemînd | chemă
 88. προσκαλεσάμενος, 15.32: chemînd *ntr*
 89. προσκαλεσάμενος ... ἔστησεν αὐτό, 18.2: chemînd ..., îl puse | chemă și-l puse
 90. προσκαλεσάμενος ... λέγει, 18.32: chemînd ... zise | chemă ... zise
 91. βλέποντας ... λαλοῦντας ... περιπατοῦντας ... βλέποντας, 15.31: văzînd ... grăind ... îmblînd
 ... văzînd *ntr*
 92. ὠφθῆ ... συλλαλοῦντες, 17.3: să arătă ... grăind *ntr*
 93. ἐλάλησεν ... λέγων, 23.1-2: grăi ... zicînd *ntr*

Este o noțiune comparabilă cantitativ cu cea precedentă, având peste o sută de atestări în EM. Verbele reprezentate sunt: λέγειν (a zice, a grăi), ἀποκρίνεσθαι (a răspunde), προσκαλεῖσθαι (a chema) și (συ)λαλεῖν (a grăi). Cele mai multe exemple conțin participiul prezent al lui λέγειν sau λαλεῖν. Mai puțin numeroase sunt exemplele cu participiul aorist al lui ἀποκρίνεσθαι sau παρακαλεῖσθαι. Uneori, participiul determină un verb din același câmp semantic (77, 79, 80-86, 90).

Exemplele din această secțiune oferă o imagine de ansamblu mult mai unitară decât cea precedentă, din cel puțin două motive. În primul rând, stereotipia formulară devine o realitate în acest câmp semantic, mult mai mult decât fusese în secțiunea precedentă: peste un sfert din totalul atestărilor în EM este reprezentat de aceeași formulă, ἀποκριθεὶς εἶπε, ceea ce pare a încuraja repetiția *tale quale* din BB. Este de adăugat că exemplele de sub 87-90 vin să întărească această afirmație. În al doilea rând, G apare acum mult mai des în NTB, ceea ce explică numărul foarte mare de exemple în consens. Interesant este că acest lucru apare și în grupa exemplelor de tipul ἀποκριθεὶς... εἶπε, sub 82-86, pentru care NTB oferă ambele soluții de traducere: atât cea obișnuită, cu V,V (*răspunse* ..., *zise*, sub 82, 83), cât și cea cu formula standard GV (*răspunzînd*... *zise*). Singura excepție o constituie exemplul 86, probabil o haplografie în NTB, de tipul Iisus <*răspunse*,> *zise*, preluată mecanic în BB. Grupa verbului προσκαλεῖσθαι, sub 87-90, conține patru exemple, ilustrând atât consensul, cât și, mai ales, tratamentul divergent obișnuit: G în BB și V în NTB.

Distribuția celor două traduceri: a grăi și a zice nu pare dictată de vreun criteriu anume. De cele mai multe ori BB urmează soluția NTB (67, 68 etc.), dar alteori schimbă (78).

c) diferite acțiuni

94. κελεύσας ... λαβὼν ... ἀναβλέψας ... εὐλόγησεν ... κλάσας ἔδωκεν, 14.19: poruncind ... luînd
 ... căutînd la ceriu ... binecuvîntă ... frîngînd deade | porunci ... luo ... căută în ceriu ... deade
 har ... frîmse ... deade
 95. ἰδόντες ... περιπατοῦντα ... λέγοντες, 14.26: văzînd ... îmblînd ... zicînd *ntr*
 96. βλέπων ... ἀρξαμένος ... λέγων, 14.30: văzînd ... începînd ... zicînd *ntr*
 97. ἰδόντες ... διεσάφησαν, 18.31: văzînd ... spusără *ntr*
 98. ἰδόντες ... ἐθαύμασαν λέγοντες, 21.20: văzînd ... să mirară grăind *ntr*
 99. ἰδὼν, 3.7: văzînd | deaca văzură

100. *ιδόντες ... ήγανάκτησαν*, 26.8: văzînd ... să miniară (mirară NTB) *ntr*
101. *ιδών ... λαβών ... απενίψατο ... λέγων*, 27.24: văzînd ... luînd ... spălă-ș (-și NTB) ... zîcînd (zi- NTB) *ntr*
102. *θεωροῦσαι*, 27.55: privind *ntr*
103. *ἀκούσας*, 2.3: auzînd *ntr*
104. *οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως ἐπορεύθησαν*, 2.9: iară ei, ascultînd pre împăratul mearseră | iară ei ascultară pre craiu și mearseră
105. *ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι*, 14.13: auzînd gloatele | auziră dihaniia
106. *ἀκούσαντες*, 15.12: auzînd | deaca auziră
107. *ἀκούσαντες*, 17.6; 22.34; 27.47: auzînd *ntr*
108. *ἀκούσας ... ἀπῆλθεν λυπούμενος*, 19.22: auzînd ... să duse întristat *ntr*
109. *καθήμενοι ... ἀκούσαντες ... ἔκραζαν λέγοντες*, 20.30: șăzînd ..., auzînd ... strigară zîcînd | șăzînd ... auziră ... și strigară zîcînd
110. *ἀκούσαντες ἐθαύμασαν*, 22.22: auzînd să mirară *ntr*
111. *ἀκούσαντες ... ἐξεπλήθουντο*, 22.33: auzînd ... să mirară | cînd auziră ... să mirară
112. *μεθερμηνεύμενον*, 1.23: tălmăcîndu-se | să spune
113. *διδάσκων ... καὶ κηρύσσων ... καὶ θεραπεύων*, 4.23: învătînd ... și propoveduînd (povestuiînd NTB) ... și vindecînd *ntr*
114. *ψευδόμενοι*, 5.11: mințînd *ntr*
115. *προσελθόντες ... πειράζοντες ἐπηρώτησαν*, 16.1: apropiîndu-să ... ispitînd, rugară *ntr*
116. *προσηλθον ... πειράζοντες αὐτὸν καὶ λέγοντες*, 19.3: să apropiiară ... ispitîndu-L pre El și zîcînd Lui (Lui *om.* NTB) *ntr*
117. *ἐμπαίζοντες*, 27.41: bătîndu-și joc | batgiocurînd
118. *γνοῦς ... εἶπεν*, 16.8: conoscînd ... zise | știu ... și zise
119. *γνοῦς ... εἶπεν*, 22.18; 26.10: conoscînd ... zise | înțelegînd ... zise
120. *γνοῦς ... εἶπεν*, 26.10: știînd ... zise *ntr*
121. *μὴ εἰδότες*, 22.29: neștiînd | pentru că nu știți
122. *κλαίουσα*, 2.18: plîngînd | plîngea
123. *συνεχομένους*, 4.24: cuprinși fiind | cuprinși
124. *πόλις ... κειμένη*, 5.14: cetatea zăcînd | cetatea pusă
125. *μεριμνῶν*, 6.27: grijînd | cu cîștiga
126. *εἶδε ... βεβλημένην καὶ πυριέσσουσαν*, 8.14: văzu ... zăcînd și infierbîntată | văzu ... zăcînd ... de friguri
127. *βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων*, 14.24: învăluîndu-se (-să NTB) de valuri | de unde
128. *στυγνάζων*, 16.3: posomorîndu-să | nuoros
129. *σπλαγχνισθεῖς*, 18.27: milostivîndu-se | feace-i-să milă
130. *σπλαγχνισθεῖς ... ἤψατο*, 20.34: milostivîndu-Se ... atinse | facîndu-I-Să milă ... atinse
131. *ὀργισθεῖς ... παρέδωκεν*, 18.34: miniiîndu-se ... deade | să minie ... și(-l) deade
132. *ὁ ... μεταμεληθεῖς ἀπῆλθεν*, 21.29: căîndu-se, mearse | să gîndi și mearse
133. *μεταμεληθεῖς*, 27.3: căîndu-se | căi-se
134. *ἀμελήσαντες*, 22.5: lenevînd | nu vrură
135. *φοβηθεῖς ... ἔκρυψα*, 25.25: temîndu-mă, ... ascunșu *ntr*
136. *λυπούμενοι*, 26.22: întristîndu-să | să întristară
137. *δίκαιος ὢν καὶ μὴ θέλων ... ἐβουλήθη*, 1.19: fiind drept și nevrînd ... vru | fiind drept și nu vru ... vru
138. *θέλων ... ἀποκτεῖναι*, 14.5: vrînd să ucigă *ntr*
139. *ἔχοντες*, 15.30: avînd *ntr*
140. *μὴ ἔχων*, 22.12, 25: neavînd *ntr*
141. *Ματθαῖον λεγόμενον*, 9.9: Mattheiu chemîndu-l | de-l chema Matteiu

142. *πεσόντες προσεκύνησαν*, 2.11: căzînd să închinară | și căzură de să închinară
 143. *πεσών ... προσεκύνει ... λέγων*, 18.26: căzînd... să închina ... zicînd | plecîndu-să ... ruga ... zicînd
 144. *πεσών ... παρεκάλει ... λέγων*, 18.29: căzînd... ruga ... grăind | căzu ... ruga ... grăind
 145. *ἔλαβεν ... καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασεν*, 15.36: luînd ... dînd laudă, frînse (-îm- NTB) *ntr*
 146. *λαβών ... καὶ εὐλογήσας ἔκλασεν*, 26.26: luînd ... și blagoslovînd frînse | luo ... și blagoslovînd frîmse
 147. *λαβών ... καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν ... λέγων*, 26.27: luînd ... și blagoslovînd, deade zicînd | luînd ... și deade har, deade ... zicînd
 148. *χρηματισθέντες*, 2.12: luînd răspons | luară răspons
 149. *χρηματισθεῖς ... κατ' ὄναρ*, 2.22: luînd știre în vis | luo știre în somn
 150. *βαπτισθεῖς*, 3.16: botezîndu-se | deaca să boteză
 151. *πορευθέντες ... μαθητεύσατε βαπτίζοντες*, 28.19: mergînd ... învățați ... botezînd | meargeți de învățați... botezînd
 152. *νηστεύσας ... ὕστερον ἐπέπεισε*, 4.2: postînd ... apoi flămînzi | deaca posti ... apoi flămînzi
 153. *νηστεύοντες*, 6.16: postînd¹⁰ (-du-să NTB) *ntr*
 154. *ἐκτείνας ... λέγων*, 8.3: tinzînd ... zicînd *ntr*
 155. *ἐκτείνας*, 14.31: tinzînd | tinse
 156. *γήμας*, 22.25: însurîndu-se | să însură
 157. *προσηλθὲν ... προσκυνούσα καὶ αἰτούσα*, 20.20: să apropie ... închinîndu-se (-să NTB) și cerșînd (ceînd NTB) *ntr*
 158. *προελθὼν ... προσευχόμενος καὶ λέγων*, 26.39: mergînd ... rugîndu-Se (-Să NTB) și zicînd *ntr*
 159. *ἐπιθείς τὰς χεῖρας αὐτοῖς*, 19.15: puîndu-și pre (spre NTB) ei mîinle
 160. *ὕμνησαντες ἐξῆλθον*, 26.30: lăudînd ieșiră | cîntînd laudă ... ieșiră
 161. *ἐξομολογούμενοι*, 3.6: isproveduîndu-și *ntr*
 162. *πλέξαντες ... γουυπηθήσαντες ... λέγοντες*, 27.29: împletînd ... îngenunchînd ... zicînd | împletită ... îngenunchînd ... zicînd
 163. *δεινῶς βασανιζόμενος*, 8.6: rău muncîndu-se | iute să chinuiaște
 164. *λαβών ... ἔσπειρεν*, 13.31: luîndu-l ... l-au sămănat | (carele-)l ia ... (și-)l samănă
 165. *λαβοῦσα ... ἐνέκρουσεν*, 13.33: luîndu-l ... îl ascunse | carele ia ... de-l acopere
 166. *κελεύσας ... λαβών ... κλάσας ἔδωκεν*, 14.19: poruncînd ... luînd ... frîngînd deade | porunci ... luo ... frîmse ... deade
 167. *λαβόντες*, 21.35, 39: prinzînd | prinsără
 168. *συμβούλιον ... λαβόντες*, 27.7: sfat făcînd (țînînd NTB) *ntr*
 169. *συμβούλιον ... λαβόντες*, 28.12: sfat făcînd *ntr*
 170. *ιδὼν ... λαβών ... ἀπενίψατο ... λέγων*, 27.24: vâzînd ... luînd ... spălă-ș (-și NTB) ... zicînd (zi- NTB) *ntr*
 171. *δραμών ... καὶ λαβών ... πλησας τε ... καὶ περιθείς ... ἐπόθιζεν*, 27.48: alergă ... și luînd ... împlîndu-l ... și puîndu-l ... Îl adăpa | alergă ... și luînd ... (și-)l împlu ... (și-)l puse ... (și-)l deade să bea
 172. *οἱ ... λαβόντες ... ἐποίησαν*, 28.15: ei ... luînd ... făcură *ntr*
 173. *παραλαβών*, 26.37: luînd *ntr*
 174. *παραλαβόντες*, 27.27: luînd | dusără-L
 175. *προσλαβόμενος ... ἔρξατο ... λέγων*, 16.22: apucîndu-L ... începu ... zicînd | (și-)L apucă ... începu ... zicînd
 176. *εἶ ... θερίζων ... καὶ συνάγων*, 25.24: ești ... secerînd ... și adunînd | ești ... seaceri ... și aduni
 177. *συναχθέντες*, 28.12: adunîndu-se | să adunară
 178. *μήποτε συλλέγοντες ... ἐκριζώσητε*, 13.29: să nu cumva, zmulgînd ... să zmulgeți

¹⁰ Dar vezi exemplul 292, unde același P este tradus prin propoziție.

179. *ἐγερθεῖς*, 1.24: sculîndu-se (-să NTB) *ntr*
 180. *ἐγερθεῖς παράλαβε τὸ παιδίον*, 2.13: sculîndu-te ia coconul | scoală și ia coconul
 181. *ἐγερθεῖς*, 2.14, 21: sculîndu-se | să sculă
 182. *ἐγερθεῖς ἄρόν σου τὴν κλίνην*, 9.6: sculîndu-te, ridică-ți patul | scoală-te de-ți ia patul tău
 183. *πέμψας*, 2.8: trimițînd | trimese
 184. *πέμψας*, 22.7: trimițînd | mină
 185. *ἀποστείλας ἀνεῖλε*, 2.16: trimițînd, au ucis | trimise de pierdu
 186. *βαλοῦσα*, 26.12: puind | vârsînd
 187. *διεμερίσαντο ... βάλλοντες κλήρον*, 27.35: împărțiră ... aruncînd sorți *ntr*
 188. *εἰς κλίβανον βαλόμενον*, 6.30: în cuptoriu aruncîndu-se | să în coptoriu aruncă
 189. *κρατήσας ... ἐδήσαν*, 14.3: prinzînd ... au legat | prinsease ... de legase
 190. *κρατήσας ... ἐπνιγεν λέγων*, 18.28: prinzînd ... îl sugruma zicînd | (și-)l prinse de-l sugruma grăind
 191. *καταλιπὼν ... ἐλθὼν κατώκησεν*, 4.13: lăsînd ... veni și lăcui | lăsă ... veni și lăcui
 192. *καταλιπὼν ... ἀπῆλθε*, 16.4: lăsînd ... Să duse *ntr*
 193. *καταλιπὼν ... ἐξῆλθεν*, 21.17: lăsînd ... ieși | lăsă, mearse afară
 194. *δήσαντες ... ἐκβάλετε*, 22.13: legîndu-i ... luați-l și-l aruncați (-ți NTB) *ntr*
 195. *δήσαντες*, 27.2: legînd | legat
 196. *ἀπολύσας*, 15.39: slobozînd | lăsă
 197. *κλείσας τὴν θύραν σου*, 6.6: închizînd ușa ta *ntr*
 198. *εὔρω ... ἐκρουεν*, 13.44: aflîndu-o ... ascunse | o află și o acopere
 199. *βλέπων ... ἀρξαμένους ... λέγων*, 14.30: văzînd ... începînd ... zicînd *ntr*
 200. *προσηλθεν ... καὶ ἀψάμενος ... εἶπεν*, 17.7: apropiîndu-Se ... Să atinse și zise | apropie-Să și Să atinse și zise
 201. *πρόγοντες καὶ πίνοντες*, 24.38: mîncînd și bînd | mînca și bea
 202. *ἐκτείνας ... ἀπέσπασεν ... καὶ πατάξας ... ἀφείλεν*, 26.51: tinzînd ... scoase ... și lovind ... tăie *ntr*
 203. *λέγων ... παραδούς*, 27.4: zicînd ... vînzînd *ntr*
 204. *ρίψας ... ἀπελθὼν ... ἀπήγατο*, 27.5: aruncînd ... mergînd să spînzură | aruncînd ... mearse ... și să spînzură
 205. *φραγελλώσας*, 27.26: izbindu-L *ntr*
 206. *ἐκδύσαντες*, 27.28: dezbrăcînd | (și-)L dezbrăcară
 207. *πηροῦντες ... ἰδόντες ... λέγοντες*, 27.54: străjuind ... văzînd ... zicînd *ntr*
 208. *προσκυλίσας*, 27.60: prăvălînd | prăvăliră
 209. *οἱ δὲ πορευθέντες ἠσφαλίσαντο ... σφραγίσαντες*, 27.66: iară ei mearseră și întăriră pecitluind | iară ei mearseră și pecetlură sâmnînd

Această secțiune este una greu de sistematizat, deoarece cuprinde multe câmpuri semantice atestate în grade diferite de frecvență. Încercarea noastră este, de aceea, de considerat în relație strictă cu scopul cercetării de față. Prima jumătate, aranjată după modelul verbelor *dicendi*, *sentiendi*, conține grupele: văz (94-102), auz (103-111), activități intelectuale *lato sensu* (112-121), stări și acte de voință (122-141) și acțiuni cu conținut religios (142-163). A doua jumătate conține o singură grupă, cu varii participii aranjate după frecvența atestărilor (164-209). Existența nucleelor participiale N2, N3 și N4 în diferite grupe ale acestei secțiuni mărește dificultatea analizei. Detalii despre acestea pot fi găsite sub *Concluzii*.

Exemplele selectate ilustrează și ele unele din caracteristicile limbii române biblice *in statu nascendi*. În primul rând, este evident că BB se diferențiază de NTB prin

recursul aproape exclusiv la G și, în consecință, prin caracterul literal al traducerii; exemplele 180-185 sunt relevante din această perspectivă, ca și consensul în 179, datorat faptului că NTB recurge la G. Caracteristică este, desigur, și ezitarea între G și V în interiorul NTB: e.g. 130 față de 129 și 138 față de 137.

Într-unul din cazuri, BB inovează într-un mod cu totul necaracteristic: sub 200, NTG are schema V+GV, pe care NTB o transformă în manieră uzuală în V+V+V, în timp ce BB produce GV+V.

Exemplele 94-121 atestă des acordul *ntr*. Aceeași observație poate fi făcută și pentru 164-178: consensul *ntr* apare exclusiv acolo unde NTB recurge la G. Pare interesant că, în timp ce gr. *ἀναβλέπειν* este tradus prin *a căuta* (94), *βλέπειν* este redat prin *a vedea* (96), ca și aoristul *ιδών/-όντες* (99, 100 etc.), iar *θεωρεῖν* prin *a privi* (102).

Exemplele 103-111 conțin exemplificări ale formulei stereotipe cu participiul *ἀκούσαντες*, cu tratament mixt în *ntr*: când NTB recurge la GV, exemplele coincid (103, 107, 108, 110, 113, 114, 115 etc.).

Uneori, BB modifică în plan lexical, unificând variante din NTB, dar păstrând structura sintactică. Astfel, sub 118-119, lui *știu* și *înțelegînd* din NTB le corespunde *conoscînd* în BB; pe de altă parte, BB preia traducerea din NTB în cazul exemplului 120.

Este interesant de văzut că NTB nu șovăie să încerce soluții mai subtile (121, 126 ori 127).

Un verb tehnic precum *εὐλογεῖν* este redat prin *a blagoslovi*, în consens în exemplul 146. Cu toate acestea, verbul *εὐχαριστεῖν* este tradus diferențiat sub 147: *blagoslovind* în BB, dar *deade har* în NTB, locuțiune asemănătoare cu *dînd laudă* de la 145, ce traduce același verb în NTG¹¹.

d) participiul absolut

210. *ὀψίας ... γενομένης*, 8.16: deaca să făcu (feace NTB) sară *ntr*
211. *ὀψίας ... γενομένης*, 14.15, 23: fiind sara *ntr* 23: -ră *ntr*
212. *ὀψίας ... γενομένης*, 26.20: fiind sară (-ra NTB) *ntr*
213. *ὀψίας ... γενομένης*, 16.2: făcîndu-să sară | cîndu-i sara
214. *ὀψίας ... γενομένης*, 20.8: făcîndu-se seară | fiind sara
215. *ὀψίας ... γενομένης*, 27.57: fiind în desară *ntr*
216. *πρωίας γενομένης*, 27.1: fiind dimeneața (demî- NTB) *ntr*
217. *γενεσίοις ... γενομένοις*, 14.6: nașteri făcîndu-se | sosind zuaa nașterii
218. *τοῦ ... Ἰησοῦ γεννηθέντος*, 2.1: Iisus născîndu-să | deaca născu Iisus
219. *ἀναχωρησάντων ... αὐτῶν*, 2.13: ducîndu-să ei | deaca să întoarsără ei
220. *ἐλθόντων*, 17.14: mergînd ei *ntr*
221. *ἐλθόντων ... αὐτῶν*, 17.24: venind ei *ntr*
222. *εἰσελθόντος αὐτου*, 21.10: intrînd El *ntr*
223. *αὐτῶν ... ἐξερχομένων*, 9.32: ieșind ei | ei deaca ieșiră
224. *πολλῶν προσελθόντων ψευδομαρτύρων*, 26.60: multe mărturii mincenoase viind | veniră mărturii multe minciunoase
225. *ἐκπορευομένων αὐτῶν*, 20.29: ieșind ei *ntr*

¹¹ Vezi și *infra*, sub 316.

226. *πορευθείς ... ἤργασατο*, 25.16: mergînd ... au lucrat | merse ... lucră
 227. *πορευομένων ... αὐτῶν*, 28.11: mergînd eale *ntr*
 228. *ἀναβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον*, 14.32: întrînd ei în corabie *ntr*
 229. *καταβαίνοντων αὐτῶν ... λέγων*, 17.9: pogorîndu-se (-să NTB) ei ... zicînd *ntr*
 230. *καθίσαντος αὐτοῦ*, 5.1: șăzînd El | deacă șăzu
 231. *καθημένου ... αὐτοῦ*, 24.3; 27.19: șăzînd El *ntr*
 232. *ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου*, 9.10: fu El șăzînd în casă | (și-)i fu de mearse
 233. *συνεγγμένων ... τῶν Φαρισαίων*, 22.41: fiind adunați fariseii *ntr*
 234. *συνηγμένων ... αὐτῶν*, 27.17: adunîndu-se (-să NTB) ei *ntr*
 235. *εἰπόντος δέ*, 17.26: zise Petăr (Pătru NTB) Lui *ntr*
 236. *ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος*, 17.5:26.47: încă grăînd El *ntr*
 237. *ἐσθιόντων αὐτῶν*, 26.21: mîncînd ei *ntr*
 238. *ἐσθιόντων αὐτῶν*, 26.26: cinînd ei *ntr*
 239. *μνηστευθείσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ*, 1.18: logodîndu-se maica Lui | fiind logodită muma Lui
 240. *αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος*, 1.20: cugetînd el *ntr*
 241. *σοῦ ... ποιῶντος*, 6.3: tu făcînd milostenie *ntr*
 242. *ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου*, 9.33: scoțîndu-se dracul | fu scos dracul
 243. *παντὸς ἀκούοντος ... καὶ μὴ συνιέντος*, 13.19: tot cel ce (cine NTB) aude ... și nu înțelege *ntr*
 244. *γενομένης ... θλίψεως*, 13.21: făcîndu-să strînsoare | scornîndu-să fugă
 245. *μὴ ἔχοντος αὐτοῦ ἀποδοῦναι*, 18.25: neavînd el să-i dea | cînd n-are avea de unde plăti
 246. *χρονίζοντος ... τοῦ νυμφίου*, 25.5: zăbovînd ginerile | zăbăvînd mirele

Construcția participială absolută este un element important al narațiunii, în care participiul joacă un rol esențial. Întrucât ambele traduceri românești o echivalează adesea prin G, am tratat-o în mod corespunzător. Secțiunea este bine reprezentată în EM prin aproximativ șaptezeci de ocurențe, din care am selectat treizeci și șapte. BB redă aceste exemple prin G, cu singura excepție a exemplului 210, în care urmează soluția NTB. G este de departe majoritar și în NTB, care oferă doar opt exemple de subordonată.

Mai mult de jumătate din exemple, douăzeci și șapte, sunt *ntr*. Demn de subliniat este că această coincidență atestă cel mai adesea utilizarea G (*e.g.* 211-218 etc.). În celelalte exemple, diferențele se manifestă atât la nivel lexical (*e.g.* 214, 244, 217, 246), cât și sintactic (*e.g.* 213, 218, 219, 223, 224, 242 etc.).

Grupa 210-218 reprezintă un element stereotip al narațiunii: indicarea unui reper cronologic. Exemplele 210-216 ilustrează diverse variante în ambele traduceri, ce implică, pe de o parte, variația *a fi/a se face*, iar pe de alta forma articulată vs. cea nearticulată a numelui: *sară/sara*. Exemplul 217 ilustrează dativul absolut din EM¹². Se remarcă și de această dată soluția elegantă adoptată de NTB, în comparație cu expresia greoaie din BB. Exemplul de sub 239 atestă o formă de pasiv în NTB, refăcută în BB.

¹² Alte posibile exemple sub 8.5: *εἰσελθόντι τῷ Ἰησοῦ*, întrînd Iisus ..., *ntr* sau 8.23: *ἐμβάντι αὐτῷ ... ἐκολούθησαν αὐτῷ*, întrînd El ... mearsăra după El *ntr* ori, în sfârșit, 9.27: *παραγόντι ἐκεῖθεν τῷ Ἰησοῦ*, trecînd de acolo Iisus *ntr*.

2.2. Participiul tradus prin substantiv/participiu/adjectiv

247. δαιμονιζομένους, 8.16: îndrăciț (-ți) *ntr*
 248. δαιμονιζόμενον, 9.33: îndrăcit *ntr*
 249. ἀπολελυμένην, 19.9: lăsată de altul *ntr*
 250. θηλαζόντων, 21.16: sugătorilor *ntr*
 251. εὐλογημένος, 21.9: blagoslovit *ntr*
 252. εὐλογημένος, 23.39: blagoslovit | lăudat
 253. ἀνακειμένων, 22.10: de oaspeți *ntr*
 254. πεινῶντα ... ἢ διψῶντα, 25.37, 44: flămînd ... sau sătos *ntr*
 255. ἀσθενοῦντα, 25.39: bolnav | beteag

Secțiunea aceasta este una importantă pentru că ilustrează spiritul novator al traducerii din NTB. În toate exemplele, participiile din original au fost redat prin forme nominale: fie participii cu valoare substantivală (247, 248), fie substantive (253), fie nume de agent (250), fie, în sfârșit, adjective (254, 255).

Majoritatea exemplelor atestă acordul *ntr*, cu excepția lui 252 și 255. Dacă sub 255 se ilustrează o schimbare la nivel lexical în BB, sub 252 se poate vedea schițată o altă diferență între BB și NTB, pe linia preferinței etimologice¹³.

Unele din soluțiile de traducere din această secțiune sunt de regăsit și în secțiunea în care discutăm participiul articulat (3.). Astfel, pentru *bolnav*, vezi și exemplele 295 și 296, iar pentru *blagosloviți*, 316.

2.3. Participiul nearticulat, redat prin propoziție

256. ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ, 2.8: ca să viiu și eu să mă închin Lui *ntr*
 257. ἐλθόντι αὐτῷ, 8.28: deacă viind | dacă veni
 258. ἐλθόντες συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ, 9.10: veniră de șăzură cu Iisus *ntr*
 259. καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς, 9.23: și deaca veni Iisus *ntr*
 260. ἐλθόντα ... προέφθασεν, 17.25: cînd întră ... mai nainte-l (-nte NTB) apucă (întrebă NTB) *ntr*
 261. ἀπελθόντες συλλέξωμεν, 13.28: să mergem să le plevim *ntr*
 262. ἀπελθὼν ... ἔβαλεν, 18.30: (ce-)l duse de-l băgă¹⁴ *ntr*
 263. ἀπελθὼν ἔκρυψα, 25.25: merș și ascunșu *ntr*
 264. προσῆλθον αὐτῷ διδάσκοντι, 21.23: cînd învăța, mearseră cătră El *ntr*
 265. ἀφείς ... παρελθὼν ... προσηύξατο ... εἰπὼν, 26.44: lăsînd ... mearse de Să rugă ... zicînd *ntr*
 266. πορευθέντες ἀπαγγεῖλατε, 11.4: meargeți de spuneți *ntr*
 267. διαπεράσαντες, 14.34: deaca trecînd | deaca trecură
 268. λέγοντες, 22.23: carii zicea *ntr*
 269. λεγόμενον Γεθσημανί, 26.36: ce să zice Ghethsimani | care să chiamă Ghetsimani
 270. λεγόμενον, 27.16: de-l chema *ntr*
 271. λεγόμενον, 27.17: ce să zice *ntr*
 272. λεγόμενον ... λεγόμενος, 27.33: ce să cheamă ... ce să zice *ntr*
 273. εἰρηκός, 26.75: cela ce-i zisease *ntr*
 274. φωνῆ βοῶντος, 3.3: glasul celui ce strigă | glasul strigătorului

¹³ Cf. *supra*, observațiile de sub 145-147.

¹⁴ De remarcat traducerea lui ἀπέρχεσθαι.

275. *ιδὼν δὲ τοὺς ὄχλους*, 9.36: iară deaca văzu năvoadele *ntr*
 276. *ὡς ἐξουσίαν ἔχων*, 7.29: ca cum avea putere | ca cela ce are putere
 277. *βοσκομένη*, 8.30: de păștea *ntr*
 278. *καὶ ἀναστάς ἠκολούθησεν αὐτῷ*, 9.9: și să sculă de mearse după El *ntr*
 279. *ἀνθρώπῳ σπειράντι*, 13.24: omului celui ce samănă sămînță *ntr*
 280. *ζητοῦντι*, 13.45: carele caută *ntr*
 281. *ὁμοία ... σαγήνη βληθείση ... καὶ ... συναγαγούση*, 13.47: aseamenea ... cu năvodul aruncat ... și ... au adunat | aseamenea ... năvodului aruncat ... carele adună
 282. *λυπηθεὶς (... ἐκέλευσεν)*, 14.9: să întrestă (-tri- BB) *ntr*
 283. *λαβόντες ... ἐγόγγυζον*, 20.11: deaca-i luară, răpștiră *ntr*
 284. *στάς ... ἐφώνησεν*, 20.32: stătu ... chemă *ntr*
 285. *ποιῶντι*, 21.43: carii vor face *ntr*
 286. *τεθυμένα*, 22.4: sînt junghiate | sînt omorîte
 287. *ἐκχυνόμενον*, 23.35: carele s-au vărsat *ntr*
 288. *δοὺς ... εἶπεν*, 26.26: da ... și zise | deade ... și zise
 289. *δρομών*, 27.48: alergă *ntr*
 290. *εἰ ἔρχεται ... σώσων*, 27.49: au veni-va ... să-L mîntuiască *ntr*
 291. *ἠκολούθησαν ... διακονοῦσαι*, 27.55: au mersu ... să slujască | mearseră ... slujindu-I
 292. *νηστεύων*, 6.17: cînd postești¹⁵ *ntr*.

În această secțiune au fost adunate exemplele care, deși reprezintă aceleași acțiuni ca în secțiunile precedente, diferă de acelea pentru că traduc P printr-un V, de regulă Vs. Câteodată însă P este redat prin Vp (257, 261, 263, 281, 284, 286, 288, 289).

Traducerea unui P prin V nu este un lucru nou în NTB, dar faptul că BB se află acum în acord cu NTB în majoritatea cazurilor este. Într-un singur caz, 274, BB dezvoltă numele de agent din NTB într-o propoziție relativă. În alte câteva situații BB operează remanieri lexicale (e.g. 260, 269, 286) sau sintactice (e.g. 276, 281, 288, 291) asupra textului din NTB.

Este relevant că BB preia soluțiile date de NTB chiar și în situații în care inițial preferase o altă soluție: în exemplul de sub 141, *Ματθαῖον λεγόμενον*, BB are *Mattheiu chemîndu-l*, diferit de NTB, care traduce *de-l chema Mattheiu*. Cu toate acestea, în secțiunea curentă există cinci cazuri în care același participiu este redat prin propoziție în ambele traduceri (268-272). Un caz izolat în reprezintă gerunziul din NTB, tradus prin subordonată în BB, exemplul 291.

Un tip de subordonată prin care NTB traduce adesea un participiu din original este cea temporală introdusă prin *deaca/dacă*; un sfert din exemplele citate ilustrează acest tip: e.g. 259, 275 etc. BB preia fiecare din aceste traduceri, dar în două (257 și 267) schimbă (inadvertent?) V în G. Mai multe exemple atestă traduceri cu propoziție principală: 258, 261, 263, 281, 284, 288 și 289.

¹⁵ Cf. *νηστεύσας ... ὕστερον ἐπέινασε*, 4.2: postînd ... apoi flămînzi | deaca posti ... apoi flămînzi.

3. Participiul articulat

3.1. (Articol adjectival +) participiu/substantiv

293. *καλέσαι τοὺς κεκλημένους*, 22.3: să cheame pre cei chemați | să chiiame chemații
294. *οἱ ... κεκλημένοι*, 22.8: chemații *ntr*
295. *τοὺς κακῶς ἔχοντας*, 8.16; 14.35: bolnavii *ntr*
296. *οἱ κακῶς ἔχοντες*, 9.12: bolnavilor *ntr*
297. *οἱ ἰσχύοντες*, 9.12: sănătoșilor *ntr*
298. *τὸ περισεῦον*, 14.20: prisoseala | rămășițe;
299. *τὸ περισεῦον*, 15.37: prisosala | ce rămasără
300. *τοῖς ὑπάρχουσιν*, 24.47: avuția (-ția NTB) *ntr*
301. *τὰ ὑπάρχοντα*, 25.14: averile | bunătatea
302. *ἀφείς ... πορευθεῖς ζητεῖ τὸ πλανώμενον*, 18.12: caută pre cea rătăcită | va merge de va căuta pre cea rătăcită¹⁶
303. *τοῖς ... μὴ πεπλανημένοις*, 18.13: de ceale ... nerătăcite *ntr*
304. *τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς*, 21.12: vânzătorilor de porumbi *ntr*
305. *διὰ ... τοὺς ἐκλεκτοὺς*, 24.22: pentru cei aleși (-și NTB) *ntr*
306. *τὸ ... γεννηθέν*, 1.20: cel născut | ce e ... a să naște
307. *οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον*, 8.33: iară păstorii fugiră *ntr*
308. *τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα*, 10.6; 15.24: oile ceale perite *ntr*
309. *οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι*, 11.28: toți cei osteniți (usteniți NTB) și împovărați *ntr*
310. *διὰ ... τοὺς συνανακειμένους*, 14.9: pentru cei ce ședeu cu el *ntr*
311. *τὸ ἐφειλόμενον*, 18.30: datoria (deatoria NTB) *ntr*
312. *οἱ οἰκοδομοῦντες*, 21.42: ziditorii *ntr*
313. *τοὺς ἀπεσταλμένους*, 23.37: pre cei trimeși | trimeșii
314. *διὰ ... τοὺς ἐκλεκτοὺς*, 24.22: pentru cei aleși (-și NTB) *ntr*
315. *μετὰ τῶν μεθύοντων*, 24.49: cu bețivii *ntr*
316. *οἱ εὐλογημένοι*, 25.34: blagosloviții *ntr*
317. *τὴν ἡτοιμασμένην*, 25.34: cea (carea e NTB) gătită voao *ntr*
318. *οἱ ... κρατήσαντες*, 26.57: ei prinzînd | ei prinsă ră
319. *τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος*, 26.63: pre Dumnezeu (Dumnezeul (-ău NTB) cel viu *ntr*
320. *τοῦ τιμημένου*, 27.9: celui prețuit *ntr*
321. *οἱ τηροῦντες*, 28.4: străjarii *ntr*

Cea mai importantă observație pentru această secțiune este că BB urmează soluțiile NTB în aproape toate cazurile.

Ca particularitate în BB, articolul hotărât din NTG este tradus adesea prin articol demonstrativ: *e.g.* 293 (dar v. 294), 306, 308 (*ntr*), 314, 315 (dar vezi 313 și 317). Aceste exemple sugerează preferința BB pentru sintagme cu articol demonstrativ, respectiv cea a NTB pentru participii substantivizate, situație care nu este însă generalizată, așa cum arată alte exemple: *e.g.* 318. Ocazional, propensiunea BB pentru G se face vizibilă: *e.g.* 318.

¹⁶ BB omite să traducă gr. *πορευθεῖς*, poate din pricina terminației identice cu a primului P.

3.2. Propoziție (subordonată sau principală)

322. *ὁ ἐρχόμενος*, 21.9, 23.39: cel ce vine *ntr*
323. *οἱ ἐξερχόμενοι*, 7.13: carii întră *ntr*
324. *τὸ εἰσερχόμενον ... τὸ ἐκπορευόμενον*, 15.11: ce întră ... ce iase *ntr*
325. *οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε*, 23.14 (13): nici pre ceia ce întră îi lăsați | nece ceia ce vor să între nu-i lăsați
326. *οἱ παραπορευόμενοι*, 27.39: ceia ce trecea *ntr*
327. *εἶπε τοῖς ἀκολουθοῦσιν*, 8.10: zise celor ce mergea *ntr*
328. *οἱ ἀκολουθήσαντές μοι*, 19.28: carii ați venit după Mine *ntr*
329. *οἱ προάγοντες ... καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες*, 21.9: care mergea înainte (-te-I NTB) și carii mergea denapoi
330. *ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα*, 7.13: calea carea duce | calea cea ... duce
331. *τοῖς βαστάσασιν*, 20.12: carii am purtat *ntr*
332. *οἱ ἐστῶτες*, 26.73: ceia ce sta *ntr*
333. *τινες τῶν ὄδε ἐστῶτων*, 16.28: de carii stau acicea *ntr*
334. *τῶν ἐκεῖ ἐστηκότων*, 27.47: ce sta acoloa *ntr*
335. *τῶν κεκοιμημένων*, 27.52: carii era adormiți *ntr*
336. *ἐν τῷ καθημένῳ*, 23.22: pre Cela ce șade *ntr*
337. *ὁ λέγόμενος Χριστός*, 1.16: carele să cheamă Hristos *ntr*
338. *οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι ... ὁ ποιῶν*, 7.21: nu tot cine-M (Mi NTB) va zice mie ... ce cela ce (ce va NTB) face *ntr*
339. *οἱ λέγοντες*, 22.23: carii zicea
340. *οἱ λέγοντες*, 23.16: carii ziceți
341. *τοῦ λεγομένου*, 26.3: carele îl (-le-I NTB) chema *ntr*
342. *οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ... τὸ λαλοῦν*, 10.20: că nu veți fi voi grăind, ce Duhul ... cel ce grăiaște | că nu veți fi voi grăind, ce Duhul ... va grăi
343. *τὸν λεγόμενον*, 27.22: ce să zice *ntr*
344. *ὁ κακολογῶν*, 15.4: cela ce grăiaște de rău | cela ce va grăi rău
345. *ιδόντες ... τὰ γενόμενα ... διεσάφησαν ... τα γενόμενα*, 18.31: văzind ceale ce s-au făcut (acestea ce fură NTB) ... spusără ... ceale ce (carele NTB) fură
346. *ὁ ... ἀκούων καὶ συνιείς*, 13.23: carele aude ... și înțeleage *ntr*
347. *πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα*, 9.36: oi ce n-au păstoriu *ntr*
348. *ὁ ἔχων ὠτα*, 11.15§ 13.43: cela (cine) ce are urechi *ntr*
349. *ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις*, 24.19: celor ce au în pînțece | greoaielor
350. *τῷ ἔχοντι*, 25.28: celuia ce are *ntr*
351. *τῷ ἔχοντι*, 25.29: la (*om.* NTB) ... cela ce are *ntr*
352. *τοῦ ... μὴ ἔχοντος*, 25.29: de la (*om.* NTB) cela ce n-are *ntr*
353. *τὸ ἐσπαρμένον*, 13.19: ce e sămănat *ntr*
354. *ὁ σπαρείς*, 13.19: cea ce s-au sămănat | sămănătura
355. *ὁ σπαρείς*, 13.20, 23: cea ce s-au sămănat | sămînța
356. *ὁ ... σπαρείς*, 13.22: cea (*om.* NTB) ce-i sămănată *ntr*
357. *ὁ σπείρων*, 13.37: cela ce samănă (săm- NTB) *ntr*
358. *ὁ σπείρας αὐτὰ*, 13.39: cela ce au sămănat pre eale | ce le sămănă pre eale
359. *οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες*, 17.24: cei ce lua didrahmele (-hmă NTB) *ntr*
360. *ὁ λαβὼν ... ἡργάσατο*, 25.16: cel ce au luat ... au lucrat | cel ce luo ... lucră
361. *ὁ ... λαβὼν ... ὠρυξεν*, 25.18: cela ce au luat ... săpă | cela ce luo ... săpă
362. *ὁ ... λαβὼν προσήνεγκεν*, 25.20: cel ce au luat ... aduse | cel ce luo ... aducînd
363. *ὁ καὶ παραδούς αὐτόν*, 10.4: carele și vîndu pre El *ntr*

364. *ὁ παραδιδούς αὐτόν*, 26.25: cela ce-L vindea pre El *ntr*
 365. *ὁ ... παραδιδούς αὐτόν*, 26.48: cela ce vîndu pre El *ntr*
 366. *ὁ παραδιδούς*, 27.3: cela ce-L vînduse *ntr*
 367. *τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι*, 5.40: celui ce va să¹⁷ pîrască cu tine | cine va vrea să să pîrască cu tine
 368. *πάν πιπτόντων*, 15.27: cealea ce cad *ntr*
 369. *ὁ πεσών*, 21.44: cel ce va cădea *ntr*
 370. *ὁ ἀγιάσας*, 23.17: carea sfințeaste (sv- NTB) *ntr*
 371. *τὸ ἀγιάζον*, 23.19: carele sfințeaste *ntr*
 372. *ὁ δεχόμενος προφήτην*, 10.41: cela ce pîrimeaste prorocul *ntr*
 373. *ἀπὸ πάν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα ... μὴ δυναμένων*, 10.28: de ceia ce omoară (-or BB) trupul ... nu ... pot *ntr*
 374. *πάν φονευσάντων*, 23.31: celora ce au (ce-au NTB) omorît *ntr*
 375. *ἡ ἀποκτείνουσα ... καὶ λιθοβολοῦσα*, 23.37: carele omorîș ... și cu pietri uciseș *ntr*
 376. *αἱ γενομένοι*, 11.21: care fură *ntr*
 377. *τὰ γενόμενα*, 27.54: cealea ce fură¹⁸ *ntr*
 378. *καὶ πᾶς ὁ ἀκούων ... καὶ μὴ ποιῶν*, 7.26: și tot (omul *add.* NTB) carele aude ... și nu ... face *ntr*
 379. *τὸν ἀναβάνα πρῶτον ἰχθύν ἄρον ... ἀνοίξας ... εὐρήσεις ... λαβῶν*, 17.27: care peaste va iași (!) întîiu, rîdică-l ... deșchizînd ... vei afla ... luînd | care peaste vei scoate întîii, adu-l ... deșchide ... vei afla ... ia
 380. *πᾶς ὁ ὀργιζόμενος*, 5.22: tot cel ce urgiseaste | varecine să minie
 381. *ὁ τεχθεῖς*, 2.2: cel ce s-au născut | carele au născut
 382. *τοῦ φαινομένου ἀστήρος*, 2.7: ceii ce s-au arătât stea | în carea s-au arătât steaoa
 383. *μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες*, 5.6: fericiți (ferice de NTB) ceia ce flămînzesc și insetoșază *ntr*
 384. *πᾶς ὁ αἰτῶν ... καὶ ὁ ζητῶν ... καὶ τῷ κρούοντι*, 7.8: tot cel (cine NTB) ce ceare ... cel ce (cine NTB) cearcă (caută NTB) ... celui ce bate *ntr*
 385. *ἀναστάς ἠκολούθησεν αὐτῷ*, 9.9: să sculă de mearse după El *ntr*
 386. *ὁ εὐρών τὴν ψυχὴν ... ὁ ἀπολέσας*, 10.39: cela ce au aflat (va afla NTB) ... cela ce-ș va piarde *ntr*
 387. *πάν πιστευόντων εἰς ἐμέ*, 18.6: carii cred întru Mine *ntr*
 388. *ὁ κτίσας*, 19.4: Cel ce au făcut | Făcătoriul
 389. *ἐν τῷ κατοικοῦντι αὐτόν*, 23.21: pre Cela (în Acela NTB) ce lăcuiaște întru ea *ntr*
 390. *ὁ ... ὑπομείνας*, 24.13: cela ce va răbda *ntr*
 391. *ὁ ἀναγινώσκων*, 24.15: cela ce (cine) ceteaște *ntr*
 392. *τὸ ἡτοιμασμένον*, 25.41: carele e gătît *ntr*
 393. *ὁ ἐμβάψας*, 26.23: cela ce-au întinsu | cela ce întinge
 394. *τὸ ... ἐκχυνόμενον*, 26.28: ce să varsă | ce să va vîrsa
 395. *ὁ καταλύων ... καὶ ... οἰκοδομῶν*, 27.40: cela ce surpă ... și ... zideaste | cela ce spârgeai ... și ... zidiiai
 396. *πῶλησον σου τὰ ὑπάρχοντα*, 19.21: vinde tot ce ai *ntr*
 397. *τῇ ἐπιφωσκούσῃ*, 28.1: cei ce lumina | carea să lumina

Această secțiune cuprinde o selecție de participii articulate traduse, în marea lor majoritate, prin propoziție. Din nou trebuie menționat acordul cvasi-complet *ntr*,

¹⁷ Probabil pentru *σά* <*σᾶ*>, prin haplografie.

¹⁸ Cf. și exemplul 432, *ἰδόντες ... τὰ γενόμενα ... διεσάφησαν ... τα γενόμενα*, 18.31: vîzînd ceale ce s-au făcut (acestea ce fură NTB) ... spusăra ... ceale ce (carele NTB) fură *ntr*.

fapt cu atât mai remarcabil cu cât este vorba de o secțiune reprezentată în EM prin peste o sută de exemple.

De regulă, soluția de traducere este o subordonată relativă: o excepție este 387. Desigur, există câteva exemple în care BB inovează fie în lexic (*e.g.* 330, 381, etc.), fie, adesea, corectând timpul verbului din NTB: 339 (al doilea P), 342 (al doilea P), 344, 358, 360 și 361; în aceste ultime două exemple perfectul simplu din NTB devine perfect compus în BB, dar schimbarea nu este chiar completă: al doilea verb în 361 este o formă de perfect simplu în *ntr.*

Câteodată, BB preia soluții pe care inițial le modificase: 333 și 334 se opun din acest punct de vedere exemplului 61. O altă inovație în BB o constituie schimbarea numelui de agent din NTB în subordonată relativă (349 și 388). Același tip de expansiune în BB apare în alte câteva situații: 354, 355, 359.

Ocazional, în NTB apar variante de traducere reluate în BB (sub 327, 328 și 329). Reversul acestei situații se vede sub 373, 374 și 375, în care două verbe ale originalului sunt traduse prin *a omori*.

Ca o curiozitate menționăm exemplul 362: în NTG are structura GV, reluată cu inversarea topicii în NTB: VG, dar redată prin VsV în BB.

4. Concluzii

Construcțiile participiale sunt redată în BB astfel: participul nearticulat este de regulă redat prin G, iar cel articulat, prin Vs, ca în NTB. Pe de altă parte, NTB preferă traducerea prin V coordonat fie copulativ, fie paratactic cu verbul principal. În sfârșit, variantele de traducere a aceluiași P în același context sugerează că efortul traducătorilor se concentrează pe versetul curent, pierzând din vedere ansamblul textului la care lucrează.

Anumite erori în BB sugerează o abordare mai puțin atentă, chiar grăbită, a textului. Aceasta susține observații mai vechi (vezi Cândea 1969: 362-367). NTB dovedește o mare capacitate de inovație prin aceea ca recurge des la traducerea unui participiu nu prin G, ci prin Vs. Important este și faptul că NTB oscilează uneori între cuvântul slavon și cel de origine latină: *a blagoslovi* este relevant din acest punct de vedere¹⁹.

4.1. Nuclee participiale

Tratamentul participiului este evidențiat și în traducerea nucleelor participiale N2, N3 și N4, pe care o prezentăm în continuare.

1) N2 sunt cele mai numeroase în NTG: exemplele citate în continuare fac trimitere la selecția noastră din interiorul fiecărei secțiuni și grupe, în care se găsesc aproximativ 50 de N2, a căror schemă este în NTG variabilă în funcție de topică. Există trei variante schematice, pe care le prezentăm în continuare.

¹⁹ Vezi discuția pentru 145-147, ca și 252.

Nr. ex.	NTG	BB	NTB	Nr. ex.	NTG	BB	NTB
3.	PVP	GGV	V+VG	115	PPV	GGV	<i>ntr</i>
8.	PPV	GGV	VsGV	116	VPP	VGG	<i>ntr</i>
17.	PVP	GGV	V,VG	126	VPP	VGG	VGSbs
19.	PPV	GGV	<i>ntr</i>	137	PPV	GGV	GV,V
20.	PVP	GGV	VGG	143	PVP	GGV	GGV
34.	PPV	GGV	GV+V	144	PVP	GGV	V,VG
42.	PVP	V+VG	V+VG	145	PPV	GGV	V+GV
44.	PVP	GGV	VVsG	146	PPV	GGV	V+GV
49.	P+PV	G,GV	G+GV	147	PPV	GGV	<i>ntr</i>
58.	PPV	GGV	V+V,V	151	PVP	GGV	VVsG
61.	PPV	GGV	V+VVs	157	VPP	VGG	<i>ntr</i>
64.	VPP	VGG	<i>ntr</i>	175	PVP	GGV	V,VG
72.	PVP	GGV	V+VG	176	VPP	VGG	V,V+V
73.	PVP	GGV	V,VG	190	PVP	GGV	VVsG
76.	PVP	GGV	GGV	191	PPV	GV+V	V,V+V
77.	PVP	GGV	V,VG	201	VPP	VGG	V,V+V
78.	PVP	GGV	VVsG	203	PVP	GGV	GGV
85.	PVP	GGV	<i>ntr</i>	204	PPV	GGV	GV+V
98.	PVP	GGV	<i>ntr</i>	209	PVP	V+VG	V+VG
108.	PVP	GVPrt	<i>ntr</i>				

a) Prima schemă este de tipul PVP în NTG. Este reprezentată în 51 de exemple; BB o redă, în mod normal, servil, GVG (3, 20, 44, 72, 73, 76 etc.), dar o schimbă în câteva situații: 17 (inovație), 42, 108, 209. Ultimele trei exemple sunt sub influența NTB, care, pe de altă parte, oferă mai multe soluții:

- i. redă, în mod servil, GVG: 76, 85, 98 etc.;
- ii. V+VG: 3, 42, 72 etc.;
- iii. V,VG (două verbe personale în parataxă): 17, 73, 77 etc.;
- iv. VVsG (al doilea verb este subordonat primului): 44;
- v. VGG: 20.

b) A doua schemă este PPV în NTG, reprezentată în 12 exemple și redată GGV în BB, cu o excepție, 191, probabil sub influența NTB, care redă V,V+V. NTB recurge la:

- i. VsGV: 8, 145, 146;
- ii. GGV (în consens): 19, 115, 147;
- iii. VVV: 58, 61, 91 (vezi detalii în tabel);
- iv. GVV34, 137, 204.

c) A treia schemă este VPP în NTB și are șase ocurențe redată VGG în BB, și variază în NTB:

- i. VGG de trei ori: 64, 116, 157;
- ii. V,V+V: 176, 201;
- iii. VGSbs: 126.

2) N3, cu 18 ocurențe în corpusul de exemple al studiului de față: 14 sunt în consens.

Nr. ex.	NTG	BB	NTB	Nr. ex.	NTG	BB	NTB
35	PPP	GGG	<i>ntr</i>	158	PPP	GGG	<i>ntr</i>
52	PPVP	GVV _s G	<i>ntr</i>	162	PPP	GGG	PrtGG
71.	PPVP	GGVG	<i>ntr</i>	166	PPPVP	GGGV	V,V,V,V
79	PPVP	GVV _s G	<i>ntr</i>	170	PPVP	GGVG	<i>ntr</i>
95	PPP	GGG	<i>ntr</i>	199	PPP	GGG	<i>ntr</i>
96.	PPP	GGG	<i>ntr</i>	207	PPP	GGG	<i>ntr</i>
101	PPVP	GGVG	<i>ntr</i>	265	PPVP	GVV _s G	<i>ntr</i>
109	PPVP	GGVG	GV,VG	379	PVPVP	VVGVG	VV,VV,V
113	PPP	GGG	<i>ntr</i>	384	PPP	V,V,V	V,V,V

În tabelele prezentate mai sus:

a) PPP apare de nouă ori, fiind redat în BB prin GGG de opt ori, iar o dată prin V,V,V (influență NTB). NTB aplică aceeași schemă, cu excepția lui 384 (deja discutat) și a lui 162, redat prin PGG.

b) PPVP apare cu opt ocurențe, cele mai multe în consens, conform schemelor NTB:

i. GVVG: 52, 79, 265;

ii. GGVG: 71, 101, 109, 170.

BB preia toate soluțiile NTB, cu o excepție: în exemplul 166, NTB are structura V,V,V,V, însă BB schimbă în GGGV. Un singur exemplu (379) în N3 este diferit de cele două scheme descrise mai sus, cu schema PVPVP în NTG, redat VVGVG în BB, dar VV,VV,V în NTB.

3. N4 are trei ocurențe, după cum urmează:

Nr.	NTG	BB	NTB
56	PPPP	GGGG	<i>ntr</i>
94	PPPVPV	GGGVGV	V,V,V,V,V,V
171	PPPPV	VGGGV	V+GV+V+V

Dacă primul exemplu este tratat în consens, celelalte două descriu bine preferințele traducătorilor: în NTB, G este aproape complet eliminat, dar este menținut în BB în șapte cazuri din opt.

Chiar dacă în narațiuni stereotipe NTG este adesea repetitiv, în traduceri românești situația este alta: același verb este tradus diferit, același substantiv are două corespondente în *ntr*, etc. Variația formulară, lexicală și sintactică din *ntr* dovedește fie interesul traducătorilor de a evita monotonia narațiunii evanghelice, fie concentrarea acestora pe detaliul curent, fără a ține seamă de alte contexte identice.

Exemplele 164-175 par a ilustra un început de conștientizare a sinonimiei originalului: în timp ce 164-174 traduc nediferențiat gr. λαμβάνειν și παραλαμβάνειν

prin *a lua*, 175 traduce gr. *προσλαμβάνειν* prin *a apuca*. Presupunem că inovația aparține NTB, care, de altfel, traduce diferențiat și 174, dar nu este urmat de BB, așa cum se întâmplă cu 175. Același comentariu este valabil și pentru 184, unde NTB inovează: *mîna*, deși în 183 același verb este tradus prin *a trimite*. La extrema cealaltă se situează exemplul 178, care atestă traducerea prin același termen a două verbe diferite: termenilor gr. *συλλέγειν* și *ἐκρίζοῦν* le corespunde echivalarea prin *a zmulge* în *ntr*. În sfârșit, este de menționat exemplul 200, care arată preferința pentru G dusă la extrem în BB: forma personală *προσῆλθεν* este redată prin *apropiindu-se*. Același lucru se poate spune și despre trei exemple în care BB modifică structurile din NTB, înlocuind V cu G: *pîna viind* (1), *deacă viind* (257) și *deaca trecînd* (267), deja menționate.

4.2. *Excursus*: Formula introductivă a unui citat din Vechiul Testament

Un citat din Vechiul Testament este introdus în NTG printr-o formulă stereotipă de tipul *cum este scris*. În BB și NTB această formulă este aproape întotdeauna modificată într-un fel sau altul, în spiritul caracteristicilor pe care am căutat să le evidențiem în studiul nostru. Acestea includ utilizarea dubletelor: 1-5, 7-8, 16-19, 22-26, 27-28 și traducerea greșită: 20, cu două atestări, vs. 21.

1. ἵνα πληρωθῆ τὸ ρηθὲν, 1.23: ca să să împlă ce e zis
2. ἵνα πληρωθῆ τὸ ρηθὲν, 2.15: ca să să plinească ce e zis
3. ἵνα πληρωθῆ τὸ ρηθὲν, 4.14: ca să să împlă ce s-au zis
4. ἵνα πληρωθῆ τὸ ρηθὲν, 12.17: ca să să împlă ceaea ce s-au grăit
5. ἵνα πληρωθῆ τὸ ρηθὲν, 21.4: ca să să împlă ce iaste zis
6. ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν, 26.56: ca să să împlă scripturile prorocilor *ntr*
7. ὅπως πληρωθῆ τὸ ρηθὲν, 2. 23: ca să să împlă ceaea ce s-au grăit
8. ὅπως πληρωθῆ τὸ ρηθὲν, 8.17: ca să să împlă carea e zisă
9. ὅπως πληρωθῆ τὸ ρηθὲν, 13.35: ca să să împlă ce e zis
10. τότε ἐπληρώθη το ρηθὲν, 2.17: atuncea să plini ceaea ce s-au grăit
11. τότε ἐπληρώθη το ρηθὲν, 27.9: atuncea să umplu ce s-au grăit
12. οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ρηθὲν, 22.31: au n-ați cetit ce s-au zis
13. τὸ ρηθὲν διὰ Δανιήλ, 24.15: carea s-au grăit pren Daniil | carea e zisă de la Daniil
14. οὗτος ... ἔστιν ὁ ρηθεις, 3.3: acesta e cel ce s-au grăit
15. ἀναπληροῦται αὐτοῖς ἡ προφητεία Ἰσαίου ἢ λέγουσα, 13.14: să împlă preste ei prorocia Isaiei, carea zice
16. ὁ γὰρ Θεὸς ἐντείλατο λέγων, 15.4: că Dumnezău au poruncit grăind
17. ἐπροφήτευσεν ... λέγων, 15.7: au prorocit ... zicînd
18. ἐρρέθη, 5.31, 38: s-au zis
19. ἐρρέθη, 5.43: s-au grăit
20. ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, 5.21, 27: s-au zis celor dentiiu
21. ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, 5.33: s-au zis celor de demult
22. οὕτως γέγραπται, 2.5: asa iaste scris
23. γέγραπται, 4.4; 21.13; 26.31: scris iaste
24. πάλιν γέγραπται, 4.7: iară s-au scris
25. γέγραπται γὰρ ὅτι, 4.6, 10: că scrisu-s-au (că)
26. περὶ οὗ γέγραπται, 11.10: de carele s-au scris

27. οὐδέποτε ἀνέγνωτε, 21.16, 42: au nu ați cetit

28. οὐδέποτε ἀνέγνωτε, 21.42: n-ați cetit niciodată.

Bibliografie

BB = *Biblia ádecă Dumnezeiasca Scriptură a ceii Vechi și ale ceii Noao Leage*, toate care s-au tălmăcit dupre limba elinească spre înțelegerea limbii românești, cu porunca preabunului Domn Ioan Șărbăban Cantacozino Basarabă Voievod..., București, 1688 [ediție modernă: Institutul Biblic și de Misiune al BOR, București, 1998].

NTG = *Novum Testamentum*, Textus Stephanici A. D. 1550 cum variis lectionibus... curante F. H. A. Scrivener, Cantabrigiae, 1887 [confruntat cu *The Greek New Testament*, Fourth Revised Edition, edited by Barbara Aland, Kurt Aland, Bruce M. Metzger, United Bible Societies, Hendrickson Publishers, 2006].

NTB = *Noul Testament sau Împăcarea cu Leagea noao a lui Iisus Hristos Dommului nostru*, izvodit cu mare socotință, den izvod grecescu și slavonescu pren limbă rumânească..., Bălgrad, 1648 [ediție modernă: Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988].

Blass – Debrunner 1961: F. Blass, A. Debrunner, *A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature*, English translation and revision by R. Funk. Cambridge-Chicago, 1961.

Cândea 1969: V. Cândea, *Les Bibles grecque et roumaine de 1687-1688*, în „Balkan Studies”, 10 (1969), nr. 2, p. 351-376.

Gildersleeve 1888: B. L. Gildersleeve, *On the Stylistic Effect of the Greek Participle*, în „The American Journal of Philology”, 9 (1888), nr. 2, p. 137-157.

Wallace 1996: D. Wallace, *Greek Gramamr Beyond the Basics. An Exegetical Syntax of the New Testament*, Zondervan – Grand Rapids, Michigan 1996.

Moulton – Turner 1963: J. H. Moulton, N. Turner, *A Grammar of New Testament Greek. vol 3. Syntax*, T&T Clark, Edingburgh, 1963.